

Femina

Janina Ramirez

Femina

Naujas pasakojimas
apie viduramžius ir iš
istorijos išbrauktas
moteris

Iš anglų kalbos vertė
Dovilė Kuzminskaitė

Sofoklis

VILNIUS, 2025

Versta iš:
Janina Ramirez, *Femina:
A New History of the
Middle Ages, Through the
Women Written Out of It*,
London: Penguin
Random House, 2014

Knygos leidimą rėmė

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, taip pat padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete), išleisti ir versti, platinti jo originalą ar kopijas: parduoti, nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn. Draudžiama šį kūrinių, esančių bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti visiems prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt

ISBN 978-609-444-576-7

Copyright © 2022 by Janina Ramirez
This edition published by
arrangement with United Agents Ltd.
and Eastern European and Asian
Rights Agency, Ltd.
© Dovilė Kuzminskaitė, vertimas į
lietuvių kalbą, 2025
© Audrius Arlauskas, dizainas, 2025
© Leidykla „Sofoklis“, 2025

Moterims, kurias pasiglemžė bėgantis laikas; tiems ir toms,
kurie jų ieškojo ir man apie jas papasakojo.
Skiriu D., K. ir K.

Aš esu ugningas dieviškos prigimties gyvenimas, aš spindžiu viršum pievų grožio, aš tvisku vandenyse, aš švyčiu saulėje, mėnulyje ir žvaigždėse.

Hildegarda Bingenietė

Turinys

Pratarmė	II
Įvadas	15
1. Galingos ir įtakingos	37
2. Sprendimų priėmėjos	77
3. Karės ir lyderės	117
4. Menininkės ir mecenatės	151
5. Polimatės ir mokslininkės	191
6. Šnipės ir įstatymų laužytojos	237
7. Karaliai ir diplomatės	271
8. Verslininkės ir nuomonės formuotojos	306
9. Išskirtinės ir atstumtos	345
Padėkos žodis	365
Išnašos	370
Iliustracijų šaltiniai	404
Literatūros sąrašas	407
Rodyklė	434

Pratarmė

Šioje knygoje nerasite apologijos. Esu čia ne tam, kad įtikinčiau jus, jog jau seniai metas sugrąžinti moteris į istorijos šerdį. Prieš mane tai jau darė daugybė žmonių. Esu čia ir ne tam, kad nubrėžčiau skirtį tarp vyrų ir moterų, išskirčiau vienų svarbą, priešindama su kitais. Ne, noriu atskleisti jums, kad šiais laikais yra daugybė skirtingų būdų kalbėti apie istoriją. Istorija jau nebėra „nesugrąžinama“¹ – pažanga archeologijos ir technologijų srityse bei atvirumas naujoms perspektyvoms subrandino akimirką, kai pagaliau galime atrasti viduramžių moteris.

Aš neperrašinėju istorijos. Savo tyrimui pasitelkiu tuos pačius faktus, asmenybes, įvykius ir radinius, prie kurių visada turėjome prieigą, derindama juos su naujais mokslo atradimais ir technologijų pažangos teikiamomis galimybėmis. Skirtumas tik tas, kad mano perspektyva kita – šį sykį dėmesį sutelkiu į moteris, ne į vyrus. Abi lytys aktyviai veikia istoriniuose pasakojimuose ir iš tiesų suprasti anų laikų moteris ir vyrus galime tik mąstydami apie jų tarpusavio santykius. Ši knyga – apie sudėtingas, įvairialypes asmenybes. Taip pat tai knyga apie visuomenes – indvidų grupes, veikiančias drauge arba vienos prieš kitas nuolatos kintančiame politikos, ekonomikos, tikėjimo ir galios struktūrų fone. Tyrinėdami praeitį remdamiesi moterų gyvenimais ir istorijomis galime atrasti unikalią prizmę, leisiančią išvysti naujas, kadaise pražiūrėtas perspektyvas.

Moterys visada sudarė apytiksliai pusę visos žmonių populiacijos. Kodėl tuomet jos negalėtų būti prisidėjusios prie to, kaip suvokiame praeitį? Žinome daugybę faktų apie kelias turtingas ir galingas istorines asmenybes, tačiau kas nutiko daugumai – tiems, kurie gyveno vargingai ir nebuvo privilegijuoti? Jauniausieji ir seniausieji visuomenės nariai taip pat dažnai ignoruojami. Negalia nėra modernaus pasaulio fenomenas, lygiai kaip ir su lytiškumu bei seksualumu susiję klausimai, bet istorijos knygos apie juos nutyli. Pastaruoju metu padaryta didelė pažanga, stengiantis suprasti su rase ir migracija susijusius istorijos aspektus, tačiau mūsų dar laukia ilgas kelias. Viduramžių pasaulis buvo nestabilus, kosmopolitiškas, dinamiškas ir atviras. Kiekviename didesniame mieste gyveno daugybė skirtingos odos spalvos, amžiaus, kilmės ir religijos asmenų. Atėjo metas sugrąžinti juos į istorijos knygas.

Yra daugybė istorinių periodų, žmonių grupių ir asmenybių, kuriuos pražiūrėjome ir kurie galėtų praturtinti mūsų santykį su praeitimi – būtent todėl rašau šią knygą. Tegul ji tampa pokalbio pradžia, labai norėčiau, kad kiekvienas ir kiekviena iš jūsų, skaitytojos ir skaitytojai, prie jo prisijungtų. Mūsų laukia aibė neištyrinėtų kelių ir nepramintų takų. Istorija – organiškas dalykas, tad mūsų ryšys su ja nuolatos vystosi ir kinta. Tai, kaip žmonės rašo apie istoriją, daug atskleidžia ne tik apie aprašomą epochą, bet ir apie tą, kurioje gyvena rašantysis. Praeities persvarstymas gali padaryti didžiulę įtaką mūsų dabarčiai. Kolonijinės ekspansijos laikais, kai vergijos sistamai reikėjo palaikymo, istorikai maitino skaitytojus pasakojimais apie tyrinėtojus ir užkariautojus. Kai reikėjo kareivių, pasirengusių paaukoti gyvybę už karalių ir šalį, istorikai pasakojo apie karius ir didvyrius. Kai visuomenė teikė pirmenybę vyrams, o moterys gyveno priespaudoje, istorikai kalbėjo iš vyriškosios perspektyvos.

O kaip istoriją rašome dabar, kai daugybė žmonių kasdien kovoja, siekdami lygybės? Ar žvilgsnis į praeitį gali nulemti tai, kaip žvelgsime į ateitį? Viduramžių epochoje ieškodama ryž-

tingų moterų mėginu prisidėti prie požiūrio pokyčio, pasiūlyti šiandienos skaitytojams naujų istorinių naratyvų. Žinau, kad elgiuosi šališkai – bet, nepaisant nuolatinių mūsų pastangų išlikti objektyviems, pati istorijos prigimtis susijusi su subjektyvumu. Kalbėdama apie įstabias moteris tikiuosi atskleisti, kaip galėtume daug įtraukiau panaudoti istorinius faktus ir naujomis akimis pažvelgti į praeitį. Juk negali tapti tuo, ko nežinai egzistuojant. Taigi, kviečiu atrasti save praeities įvykiuose ir permąstyti tai, kas mums bus svarbu ateityje.

Įvadas

1913 m. birželio 4 d., trečiadienis, Epsomo derbis

Tą tvankią vasaros popietę pro Epsomo lenktynių trasos vartus sugužėjo pusė milijono žmonių. Derbyio diena prikaustė tautos dėmesį, tad įprastas kasdienis gyvenimas visiškai sustojo. Lažybų tarpininkai bando perrėkti minios šurmulį, o tipeliai, už pinigų teikiantys informaciją apie būsimus lenktynių favoritus, užsikabaroję ant tribūnų mojuoja rankomis virš žmonių jūros. Čia susirinkusieji atskleidžia visą Eduardo* epochos visuomenės sluoksnių įvairovę. Jie ateina pėsčiomis, atvažiuoja dviračiais arba traukiniais, atidarda arklių traukiamomis kariatomis ar automobiliais. Kilmingieji stovi greta ūkininkų, batų valytojai stumdomi su bankininkais. Visi sugužėjo į šį, įprastai apsnūdusį, kaimą Sario grafystėje, kad kelias sekundes savo akimis išvystų, kaip pro šalį gaubiami dulkių, prakaito ir triukšmo debesies prašuoliuoja lenktyniniai žirgai.

Virš minios, įsitaisę karališkoje ložėje sėdi Didžiosios Britanijos karalius ir karalienė. Karaliaus Jurgio V žirgas Anmeris dalyvauja lenktynėse, bet šių metų favoritas – Kraganauras, padabintas žibutėmis ir raktažolėmis. Artėjant trečiai valandai popiet įtampa auga. Žirgai ir žokėjai nerimastingai mindžiukuoja prie

* Eduardo epocha prasidėjo 1901 m. ėmus valdyti karaliui Eduardui VII ir tęsėsi iki jo mirties 1910 m. Kartais ši epocha pratęsiama iki Pirmojo pasaulinio karo pradžios, ankstyvųjų Jurgio V valdymo metų. (Čia ir toliau – *dalykinių redaktorių pastabos.*)

starto linijos, karaliaus žokėjus Herbertas Jonesas išsiskiria iš kitų margais, karališkų raudonos ir mėlynos spalvų marškiniais. Pirmajam, aidint stovinčios minios ovacijoms kirtusiam finišo liniją, atiteks daugiau nei 6000 svarų (mūsų laikais tokia suma atitiktų apie 1,5 milijono svarų) prizas ir galimybė patekti į istoriją. Dauguma žmonių stebės lenktynes ne nuo pakopomis kylančių suolų, o susigrūdę prie baltų krūtinę siekiančių tvorų abipus lenktynių trasos. Tatenamo Kampas – ypač palanki vieta stebėti lenktynes, nes iš čia puikiai matyti pusantros mylios ilgio trasa. Čia žirgai atlieka staigiausią posūkį ir paspartina tempą iki lenktynių pabaigos. Įprastai prabėgus visiems žirgams minia pralenda pro užtvarus ir suplūdusi į lenktynių trasą keliauja link laimėtojų pakylės.

Šias lenktynes stebės ne tik prie trasos susibūrę žiūrovai. Palei ją taip pat išrikiuotos videokameros. Jos įrašys veiksmą į sidabro nitrato juostas, kad visi karalystės kino teatrų lankytojai galėtų pasinerti į žymiausių pasaulyje žirgų lenktynių atmosferą. Trys kameros nukreiptos į Tatenamo Kampą ir sustatytos taip, kad užfiksuotų kiekvieną judesį. Nuaidėjus lenktynių pradžią skelbiančiam šūviui, žokėjai stipriai įsibeda kulnais žirgams į šonus ir palinksta į priekį. Gyvuliams iš nasrų tykšta putos, jojikai prisispaudžia prie liaunų ristūnų kūnų, čaižo rimbais jų šonus ir išvysto beveik 70 kilometrų per valandą greitį. Prieš posūkį tempas šiek tiek sulėtėja, raiteliai pasidalija į dvi grupes – tarp tų, kurie turi galimybę pelnyti auksą, ir tų, kurie lieka užpakalyje, pamažu veriasi tuštuma. Karaliaus žirgas Anmeris atsiduria prie pastarųjų.

Tuomet kameros užfiksuoja šį tą netikėtą. Posūkiu praskriejus pirmajai šuoliuojančių kanopų bangai, pro apsauginę tvorą pralenda žmogus ir ryžtingai žengia kelis metrus link antrosios grupės, kurioje bėga karaliaus žirgas Anmeris. Regis, tas žmogus bando kažką paduoti žokėjui. Pamatęs kelyje kliūtį, žirgas stojasi pietu, o jam keliant kanopas į trasą įsibrovęs pašalietis griūva ant žemės. Gyvulys ir žokėjus taip pat krinta, jojantiems už jų vos per plauką pavyksta išvengti nelaimės. Po kelių akimirų Anmeris atsikelia ir nusvirduliuoja pabaigti lenktynių vienas, be žokėjaus.

Nuotrauka iš 1913 m. Epsomo derbio lenktynių

Herbertas Jonesas patyrė smegenų sutrenkimą, jis sužeistas, bet gyvas. Paslaptinę žmogus kruvinas guli ant žemės.

Netrukus juos užstoja minia, kažkas pribėga padėti, bet dauguma juda finišo linijos link. Sumaišties viduryje vienas vyras sustoja ir pakelia kažkokį greta sužeistojo gulintį daiktą. Tai – šalikas su violetiniais, baltais ir žaliais dryžiais ir užrašu „Balso teisę moterims“ abiejuose galuose¹, sufražisčių² juosta. Netrukus pasplinda žinia, kad „kažkokia pamišėlė“ įsiveržė į trasą, pastojo kelią karaliaus žirgui ir sugadino svarbiausias metų lenktynes.

Kol jaunoji aktyvistė guli ligoninėje ir kovoja už savo gyvybę, ant jos naktinio staliuko ima augti neapykantos kupinų laiškų krūva. Vienas jų, kurį pasirašė „Anglas“, puikiai atspindi ėmusią plūsti panieką sužeistai moteriai: „Tikiuosi, kankinsiesi iki pat mirties, kvaiša. Norėčiau pats numarinti tave badu ir sudaužyti taip, kad liktų tik mėsos košė.“³ Bet sužeistoji jau niekada neperskaitys šių eilučių – po kelių dienų ji mirs nuo sužeidimų. Žokėjus po dviejų savaičių atsigaus ir netrukus vėl galės lenktyniauti, bet, nesugebėjęs pamiršti to, kas nutiko, galiausiai

¹ Sufražistės – sufražizmo judėjimo narės, reikalavusios suteikti moterims rinkimų teisę, kovotojos už moterų ir vyrų teisių lygybę.

nusižudys. Dėl žirgo Anmerio likimo bus priimtas simbolinis politinis sprendimas – jis bus apkaltintas dėl raitelio mirties, nors buvo visai niekuo dėtas, ir ištremtas į Kanadą.

Moteris, įrašiusi 1913 m. lenktynes į istorijos knygas, buvo jauna aktyvistė Emily Wilding Davison. Vakara prieš lenktynes ji leido už 17 mylių į šiaurę nuo Epsomo, Kensingtone, ruošdamasi sufražisčių suvažiavimui. Emily stovėjo priešais milžinišką Žanos d'Ark skulptūrą, pasitinkančią renginio lankytojus – joje pavaizduota keturiolikto amžiaus didvyrė stovi aukštai virš galvos iškėlusi kalaviją, o ant postamento užrašyti žodžiai „Kaukis ir Dievas padės tau nugalėti.“ Emily turėjo savanoriauti suvažiavime, o ne kelti sumaištį žirgų lenktynėse. Tiesa, ji buvo užsiminusi apie galimybę „surengti protestą lenktynių trasoje“, bet tik Alice'a Green, kurios namuose Emily buvo apsistojusi, žinojo, kad ji iš tiesų susiruošė keliauti į Epsomą. Emily nusipirko traukinio bilietą ir prisisegė prie palto pamušalo dvi vėliavas, sufražisčių nešiotas žaliais, baltais ir violetiniais dryžiais išmargintas juostas, simbolizavusias atsidavimą kovai, dėl kurios Emily paaukojo gyvybę, reikalaudama moterų teisių „veiksmiais, ne žodžiais“³.

Ji planavo nusižudyti ir tapti kankine ar tiesiog norėjo prisegti žirgui juostą? Buvo visa tai suplanavusi ar veikė spontaniškai? Dabar to sužinoti nebeįmanoma – Emily mirė nepalikusi raštelio, kuriuo paaiškintų savo veiksmus. Tačiau stodama priešais karaliaus žirgą, 500 000 žmonių minią ir tris filmavimo kameras, ji atidavė didžiausią įmanomą duoklę tam, kuo tikėjo. Kaip pati rašė: „Atiduoti gyvybę už draugus – kaip tai šlovinga, kilnu, kaip įkvepia... Tai – didžiausia Aktyvistės auka.“⁴

Emily įstojo į Moterų socialinės ir politinės sąjungos gretas 1906 m. lapkritį ir visus septynerius metus iki pat savo mirties buvo aktyvia jos nare. Ji buvo devynis kartus areštuota, septynis kartus skelbė bado streiką ir 49 kartus buvo maitinta prievarta – tai buvo skausmingas, baisus ir brutalus procesas, palikęs daugybei moterų psichologinių ir fizinių randų. Ji išsoko per kalėjimo turėklus, norėdama apginti kitą kalinę, o būdama laisvėje užsiėmė

vandalizmu, dažniausiai – pašto dėžučių padeginėjimu. Emmeline'os Pankhurst dukra Sylvia apibūdino Emily kaip „vieną drąsiausių ir nutrūktgalviškiausių aktyvisčių“, o po mirties ji buvo garbinama kaip kankinė. Jos laidotuvėse dalyvavo dvidešimt tūkstančių žmonių – tai buvo didžiausia ne karališkoji ceremonija per visą Didžiosios Britanijos istoriją. Emily Wilding Davison dabar prisimenama dėl jos mirties aplinkybių ir politinio aktyvizmo. Bet jos gyvenime būta dar vieno dalyko, susijusio su šia knyga, to, apie ką dauguma šaltinių dažnai nutyli. Ji buvo viduramžių tyrinėtoja⁵.

Viduramžių moterys – modernios moterys

Emily buvo išsilavinusi moteris, aukščiausiais balais baigusi anglų literatūrą Šv. Hugo koledže Oksfordo universitete. Tiesa, diplomo ji negavo, nes iki 1920 m. moterims buvo draudžiama įgyti Oksfordo mokslo laipsnį⁶. Tačiau Emily ir toliau užsiėmė moksliniais tyrimais ir rengė publikacijas, ypač domėjosi viduramžių literatūra. Ji parašė nemenką pluoštą straipsnių, kuriuose tyrinėjo, kaip ją žavėjusi praeitis galėtų pakeisti dabartį. Dažnai teigiama, kad moterų aktyvizmas prasidėjo XX a., kai judėjimas už moterų teisę balsuoti pagaliau suteikė „antrajai lyčiai“ galimybę pasisakyti. Tironijos ir atgyvenusių tradicijų vietą užėmus kažkam panašaus į lygybę, vyrų, moterų ir vaikų gyvenimai turėjo pagerėti. 2018 m. moterų teisės balsuoti šimtmetį lydėjo kalbos apie tai, kad moterys pagaliau visam laikui išniro iš šešėlio.

Tiesa, Emily Wilding Davison nemanė, kad sufražistės at rado kažką nauja. Jos supratimu, priespauda, kuriai priešinosi jos amžininkės, buvo naujas fenomenas. Emily norėjo grįžti į ankstesnius laikus, kai, jos manymu, buvo gausu stiprių moterų. Viduramžių epochoje Emily išvelgė modelį, priešingą mizoginijos* persmelktam moderniajam pasauliui⁷. Jos manymu,

* Mizoginija (gr. *miseō* – neapkenčiu + *gynē* – moteris) – kraštutinė seksizmo forma, pasireiškianti neapykanta moterims.

viduramžiai pasižymėjo įvairove bei vyrų ir moterų lygybe. Esė „Kovingoji gegužės pirmoji“, pasirodžiusioje likus vos mėnesiui iki Emily mirties, ji aprašo žmonių sambūrį idealizuotoje viduramžių aplinkoje. Minia įvairialypė – anglai, škotai, prancūzai, rusai, seni, jauni, vyrai ir moterys – visi švenčia drauge, „mažasis saksas“ laikosi už rankų su „mažąja žyde“. Emily teigia, kad anuomet Gegužės pirmosios šventės moto buvo ne „Dieve, saugok karalių“, o „Dieve, saugok žmones“⁸. Studijuodama viduramžius Emily atrado, kad ją įkvepia moterys, kurių balsai vėliau buvo nutildyti. Skaitydami šią knygą pamatysite, kad dauguma diskriminacijos modelių, kuriuos dabar kaip įmanydami bandome sugriauti, susiformavo ne viduramžiais ar dar anksčiau, bet per kelis pastaruosius šimtmečius.

Jei kalbėtume apie sufražizmo judėjimą, viena viduramžių asmenybė, nepaisant nepalankių aplinkybių, ypač gerai įkūnijo ryžtingos, triumfuojančios moters konceptą – tai buvo Žana d'Ark⁹. Aktyvus dalyvavimas karo veiksmuose ir aprangos stilius pavertė ją androginiška didvyre, įkūnijusia moto „veiksmas, ne žodžiai“. Emily ir kitos sufražistės buvo ne vienintelės, viduramžių epochoje atradusios įkvėpimą kovoti su devyniolikto–dvidešimto amžiaus pradžios iššūkiais. Williamas Morrisas kilo į kovą su industrinės santvarkos skatinamu vartotojiškumu ir ragino atsigręžti į viduramžių amatininkystę. Augustus Puginas nusprendė, kad gotikinėje architektūroje atspindi nacionalinis tyrumas, kurio stokoja klasikinė tradicija, tad, statydamas Parlamento rūmus, sėmėsi įkvėpimo iš viduramžių meno. Johnas Ruskinas skatino grįžti prie riterinių romanų ir tokiu būdu atrasti „tikrąją prigimtį“. Tiesa, moterys, kuriomis domėjosi sufražistės, atspindėjo dvi esmines viduramžių ypatybes: nepaisydamos savo lyties priešinosi socialinėms normoms, siekdamos galios ir įtakos, ir buvo labai religingos.

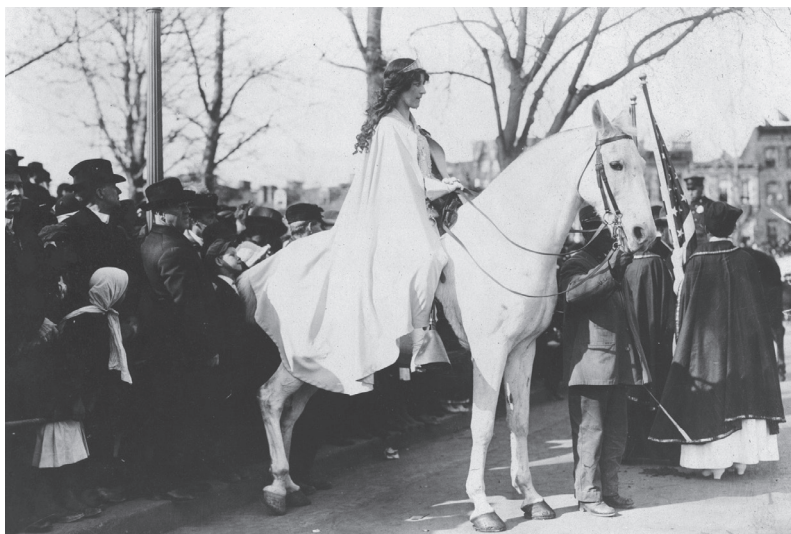
Modernus pasaulis itin palankus mokslui ir racionaliam mąstymui: jų iškėlimas virš religijos ir dvasingumo dažnai reiškia, kad religinga sufražizmo prigimtis lieka nepastebėta. Dauguma žmo-

Sufražisčių plakatas su Žanos d'Ark atvaizdu, aut. Hilda Dallas (kairėje).
Atvirukas su Žanos d'Ark statula iš 1913 m., sufražisčių suvažiavimas,
Kensingtonas (dešinėje).

nių dabar mąsto apie sufražistes kaip apie politinį, o ne dievobaimingą judėjimą. Tačiau anuomet didelė dalis aktyvisčių suvokė save kaip Kristaus kares, skatinančias visuomenės pokyčius neperžengiant tikėjimo ribų. Katalikų Bažnyčios šventosios Žanos d'Ark šūkis „Kaukis ir Dievas padės tau nugalėti“ puikuodavosi ant sufražisčių transparantų greta jos viduramžiško atvaizdo.

Emily Wilding Davison norėjo būti tokia pat kaip Žana. Nepaaiškinamas jos pakilimas nuo paauglės valstietės iki prancūzų kariuomenės lyderės Šimtamečiame kare atspindėjo karinį moters įgalinimą, bet Žana jau buvo pakankamai nutolusi laike, kad nekeltų grėsmės dvidešimto amžiaus pradžios lyčių standartams. To meto moterys būdavo kritikuojamos už tai, kad rengiasi pernelyg vyriškai, bet ši praeities šydo gaubiama didvyrė galėjo sau tai leisti¹⁰. Be to, Žanos d'Ark veiksmams pritarė pats Dievas, Mergelė Marija ir visi šventieji. Ji buvo šventoji karė.

Ineza Milholland sufražisčių eitynėse, 1913 m. kovo 3 diena

Sufražizmo judėjimui plintant už vandenyno, JAV moterys taip pat atrado Žanos d'Ark asmenį kaip įkvėpimo šaltinį. Inezos Milholland nuotrauka, kurioje ji 1913 m. kovo 3 dieną joja Vašingtono gatvėmis raita ant milžiniško balto žirgo sufražisčių eitynių priešakyje, tapo tikra ikona. Tiesa, Inezos įkūnyta Žanos d'Ark versija buvo svajinga ir romantiška – jos ilgus palaidus plaukus puošė karūna. Kaip ir Emily atveju, Inezos kostiumą įkvėpė ilgi viduramžių literatūros studijų metai. Iki šiol vos saujelė mokslininkų yra užsiminę apie šias sufražistes, kurios taip žavėjosi viduramžiais.

Sufražisčių meilė viduramžiams prieštarauja vyraujančiam suvokimui, kad dvidešimto amžiaus moterys kovojo už savo teises visiškoje tuštumoje ir pramynė taką kitoms aktyvistėms. Užuoť susitaikiusios su ištisus amžius kartojamu klaidingai interpretuojamu viduramžių mitu, sufražistės suvokė šią epochą kaip metą, kai moterys turėjo laisvą valią veikti, ir norėjo ten grįžti.

Taigi, būtent Emily susidomėjimas viduramžiais padėjo pagrindus jos, kaip sufražistės, identitetui. Viena jos bendramokslų

prisimena, kad, perskaičiusi Džefrio Čoserio „Kenterberio pasakojimus“, Emily pasivadino Šviesiąja Amelija:

Jos geriausia draugė nepamena, kad jiedvi kada būtų kalbėjusios apie moterų teises ar kitais politiniais klausimais. Joms labiau rūpėjo Čoserio „Riterio pasakojimas“, kurį tuo metu abi studijavo ir iš kurio Emily pasiskolino vieną iš savo vardų. Šviesioji Amelija – taip nuo tada ją vadino geriausia draugė ir kelios kitos bičiulės, – Emily plaukai išties buvo šviesūs ir dailūs, tad vardas prigijo.¹¹

„Riterio pasakojimas“ yra pirmasis pilnas „Kenterberio pasakojimų“ tekstas, kuriame aprašoma, kaip Tesėjui apsupus Skitiją, galingųjų amazonių namus, Amelija ir jos sesuo karalienė Hipolita pateko į nelaisvę. Ji išgabenama į Atėnus, kur, įkalinta bokšte, tampa dviejų riterių aistros objektu. Šioje pasakojimo vietoje Amelija vaizduojama kaip idealizuotas objektas, tačiau drauge ji paneigia tai, ko tikimasi iš moterų. Visų pirma, Skitijos „amazonės“ mokėsi karybos, gebėjo jodinėti, valdyti ginklą ir kautis – visai kaip vyrai¹². Be to, kūrinyje Amelija išreiškia norą likti ištikima medžioklės deivei Dianai: „Trokštu visą gyvenimą likti tyra / Niekada netapsiu nei mylimąja, nei žmona.“ Ji sako deivei, kad mieliau rinksis medžioklę ir staliaus darbus, nei taps žmona ir gimdys vaikus. Galiausiai Amelija ištekinama prieš jos valią, bet drąsus jos kreipimasis į Dianą tapo laikui nepavaldžiu kvietimu sukilti moters, norinčios būti savo likimo šeimininke.

Galbūt iš pradžių Amelija patraukė jaunąją Wilding Davison šviesiais plaukais ir grožiu, bet pasakojimas apie jos įkalinimą turėjo dar labiau sustiprinti prielankumą, kurį Emily jautė šiai veikėjai. Pasakojimuose apie Ameliją nuolatos pabrėžiama, kad

* „Kenterberio pasakojimai“ – Geoffrey’io Chaucerio eiliuotų pasakojimų (išskyrus du) rinkinys, parašytas XIV amžiuje. Tai vieni pirmųjų grožinių tekstų anglų kalba. Juose pasakojamos nuotaikingos fantastinės maldininkų, keliaujančių iš Londono į Kenterberį, istorijos kelionių nuoboduliui praskaidrinti.

jos laisvė – suvaržyta, ji negali pati valdyti savo likimo. Pasi-
rašydama laiškus Amelijos vardu, jaunoji sufražistė susitapatino
su moterimi-kare, o tekste „Laisvės kaina“ rašė, kad sufražisčių
kova sieja jas su stipriomis praeities moterimis: „Tobula amazo-
nė yra ta, kuri ryžtasi viską paaukoti.“¹³ Emily poelgis Epsomo
lenktynėse yra geriausias įrodymas, kaip ją paveikė Amelija ir
„Riterio pasakojimas“.

Po Emily žūties jos kolegės sufražistės teigė, esą ji visai ne-
norėjusi tapti mirtininke, tik troško atkreipti karaliaus dėmesį
ir pareikalauti teisingumo. Išsyk po to nutikimo Emily gimto-
jo miestelio Morpeto laikraštyje buvo pranešta, kad ji „paaukojo
savo gyvenimą kaip karaliui skirtą prašymą <...>, kuris nenueis
veltui, nes Emily pati nuneš jį į Aukščiausiąjį Teismą, kur vyrai ir
moterys, vargšai ir turtingieji yra lygūs“¹⁴. 1913 m. sufražistės ėmė
manyti, kad neverta bandyti susikalbėti su parlamento nariais, ir
pradėjo regzti planus, kaip prieiti prie karaliaus. Ši mintis kilo iš
viduramžiško supratimo, kad karalius yra aukščiausioji teisingu-
mo institucija – šiam keliaujant po karalystę, pavaldiniai galėdavo
prieiti prie valdovo ir paprašyti padėti išspręsti opius klausimus.

„Riterio pasakojimas“ tapo Emily įkvėpimo šaltiniu, kaip pri-
eiti prie karaliaus. Pirmosiose kūrinio eilutėse išdidusis Tesėjas
atvyksta į Tėbus. Gatvėje priešais jį suklumpa eilė juodai vilkin-
čių moterų, jos rauda ir aimanuoja. Tos moterys – našlės, kara-
liaus Kreonto antpuolio aukos, trokštančios atgauti žuvusių my-
limųjų kūnus ir juos palaidoti. Tesėjas, tikėjęsis būti pasitiktas
kaip herojus, pasibaisi tokiu moterų elgesiu ir ruošiasi jas išvai-
kyti, bet viena našlių „sugriebia jo žirgo vadeles“ ir Tesėjas pri-
valo išklausti moterų skundus. Tos moters poelgis pakeitė visos
istorijos tėkmę. Tesėjas paskelbia Kreontui karą, atgauna žuvu-
siųjų kūnus ir ištesa moterims duotą žodį. Gali būti, kad būtent
šis Tėbų našlių pavyzdys paskatino Emily stoti prieš karaliaus
žirgą ir taip po mirties ji prilygo savo herojėms. Imituodama pra-
eities moterų veiksmus Emily Wilding Davison pateko į istoriją
kaip dėl įsitikinimų žuvusi kankinė.

Moterys prakalbina moteris

Emily buvo ne vienintelė, viduramžių epochoje atradusi įkvėpimą tapti sufražiste. Ne tokia politiškai aktyvi, bet ne mažiau reikšminga buvo Grace'ė Warrack – skatinama aistros viduramžių literatūrai atvėrusi pamirštą moterų kūrybą dideliame naujų skaitytojų ratui. Praėjus daugiau nei dešimtmečiui, kai Emily išsoko priešais karaliaus žirgą, toji vidutinio amžiaus škotė presbiterijonė atvyko į Londoną ir patraukė į Britų bibliotekos skaityklą. Ji atkako ten ieškodama keturiolikto amžiaus anglų katalikės mistikės raštų. Tyrinėdama 50 000 knygų, rankraščių ir atspaudų katalogą, aštuonioliktame amžiuje paliktą bibliotekai Hanso Sloane'o, Grace'ė aptiko įdomų įrašą. Skiltyje „Magija ir raganystės“ buvo minimas rankraštis, pavadintas „Apreiškimai tai, kuri nemokėjo perskaityti nė raidės, 1373“.¹⁵ Grace'ė rado, ko ieškojusi, – seniausią išlikusią Julijonos iš Noridžo „Dieviškosios meilės apreiskimų“ kopiją. Per mėnesį Grace'ė perrašė visą tekstą išversdama jį iš viduramžių anglų kalbos į modernųjį jos variantą. Tuomet grįžo į Edinburgą ir 1901 m. įtikino leidėją Methueną išspausdinti pirmąjį pilną Julijonos veikalo leidimą. Nuo tada jis nuolatos perleidžiamas, o dėl Grace'ės vertimo ištisos mokslininkų kartos atrado šį viduramžių stebuklą.

Grace'ė buvo įsitikinusi, kad ramus, kontempliatyvus, bet drauge revoliucingas Julijonos požiūris į dvasingumą turi pasiekti plačiąją auditoriją. Išleisdama „Dieviškosios meilės apreiskimus“ Grace'ė supažindino dvidešimto amžiaus moteris su viena įspūdingiausių jų pramočių iš viduramžių epochos. Julijona gimė Noridžo mieste apytiksliai 1343 m. Būdama trisdešimties, suparalyžiauta ir nujausdama artėjančią mirtį, ji ėmė regėti vizijas, arba „apreiškimus“. Julijona išgyveno ir pasveiko, bet nuo tos akimirkos jos gyvenimas pasikeitė. Atgavusi sveikatą vienuolė nusprendė tapti atsiskyrėle ir, prieš visam likusiam gyvenimui užsidarydama į mažą kambarėlį, priėmė paskutinį patepimą. Tris ar daugiau dešimtmečių Julijona praleido savo celėje,

apmąstydamą vizijas ir rašydama įstabią knygą – pirmąjį mums žinomą moters parašytą tekstą anglų kalba.

„Dieviškosios meilės apreiškimai“ – nepaprasta knyga, kurioje ramiai žvelgiama į dvasios reikalus. Julijona nieko mums nepasakoja apie neramų keturiolikto amžiaus pasaulį, kuriame jai teko gyventi – nemini nei marų, nei erezijų, nei karų, nei schizmų¹⁶. Jos pačios tekste beveik neįstima. Tačiau Julijona detalčiai, kone kinematografiškai aprašo Kristaus kančias ir teigia, kad motiniška Dievo meilė kūrinijai yra visos egzistencijos pamatas. Žymioji jos frazė – „Viskas bus gerai, viskas bus gerai ir visa bus gera“ nėra vien banalūs paguodos žodžiai, tai – prasmingas ir gerai apmąstytas Dievo valios teigimas¹⁷. Išties įspūdinga, kad šiandien žinome Julijonos vardą, kad jis nenugrimzdo užmarštyje, kaip nutiko daugybei kitų viduramžių moterų.

Prasidėjus reformacijai bibliotekose imta ieškoti kontroversiškų tekstų. Knygoms, kurias galbūt reikėtų sunaikinti, pažymėti pasitelkta daugybė terminų. Jos buvo kaltinamos „raganyste“, „erezija“ ir „katalikybe“¹⁸ – daugumos tokių tekstų baigtis nežinoma, sąrašai tik leidžia sužinoti juos kažkada egzistavus. Šios knygos pavadinimu tapęs žodis *femina* būdavo prirašomas prie moterų sukurtų, taigi, ne tokių vertingų, tekstų. Galime tik spėlioti, kiek kūrinių buvo sunaikinta dėl to, kad tai buvo „feminų“ kūryba. „Dieviškosios meilės apreiškimus“ turėjo ištikti toks pats likimas – kurios nors reformatorių kartos atstovai turėjo ją aptikti ir sudeginti. Eidami Julijonos iš Noridžo kūrinio išlikimo keliu galime suprasti, kodėl tiek nedaug viduramžių moterų kūrybos pavyzdžių atkeliavo iki mūsų dienų.

Sešioliktame amžiuje įvykusi reformacija sukėlė Anglijos širdyje ideologinį įtrūkį. Valdant Henriko VIII sūnui Eduardui VI,

* Schizma – religinės bendruomenės, Bažnyčios skilimas. Didžiausia Krikščionių Bažnyčios schizma įvyko 1054 m., atsiskyrus Romos ir Konstantinopolio (Vakarų ir Rytų) Bažnyčioms.

** Didžiojoje Britanijoje įsigalėjus protestantizmui, Katalikų Bažnyčia, jos kultūra ir patys katalikai buvo persekiojami ir naikinami.

katalikai buvo persekiojami ir žudomi, o jo dukters Marijos valdymo laikais padėtis apsivertė aukštyn kojom – persekiojami ir deginami buvo protestantai. Labiausiai šių religinių neramumų metu nukentėjo knygos – katalikai naikino protestantų knygas ir atvirksčiai. Knygų deginimas, naikinimas arba išėmimas iš bibliotekų turėjo du tikslus: sunaikinti jų daiktinį pavidalą ir ištrinti jų turinį žmonėms iš atminties¹⁸. Tūkstančiai viduramžių rankraščių, ištisų kartų sukauptos žinios ir meninė kūryba buvo apšaukti erezija ir sudeginti. Išliko tik knygos, pripažintos ortodoksiškomis, taigi, beveik išimtinai parašytos išsilavinusių vyrų, arba tos, kurios buvo laiku paslėptos. Nors Julijonos knyga nebuvo atvirai eretiška, visgi balansavo ant slidžios ribos. Julijona kalbėjo apie Kristų kaip apie moterį, sakė, kad nuodėmė yra „reikalinga“ (*behoveley*), ir manė, kad Dievas atleidžia viską – nesvarbu, ką žmogus būtų padaręs¹⁹. Būdama gyva Julijona laikė savo raštus paslėpusi celėje, bet, galiausiai, jiems teko išvysti dienos šviesą.

Knyga buvo slepiama iki šešiolikto amžiaus, kol iškeliavo į Prancūziją, kur ją pasitiko devynios iš protestantiškos Anglijos bėgančios jaunos moterys, pasiruošusios įkurti katalikišką vienuolyną Kambrė mieste, Prancūzijoje. Tarp tų 17–22 metų merginų buvo ir Gertrudė'a More, žymiojo tiudorų kataliko ir rašytojo Thomo More'o proproanūkė. More'ų šeima savo namuose slėpė kunigus, religinės paskirties daiktus ir viduramžių tekstus, be to, buvo gana netradicinių pažiūrų kalbant apie moterų išsilavinimą. Thomas reikalavo, kad visos jo dukterys gautų tokį patį klasikinį išsilavinimą, kaip ir vienintelis šeimos sūnus. Intelektiniai More'ų dukterų gebėjimai apstulbino net patį karalių Henriką VIII. Karalius neteko žado, pamatęs moters vardą ant „didele erudicija“ pasižyminčio laiško, kurį tobula lotynų kalba parašė Thomo dukra Margareta²⁰. Polinkis mokytis gyvavo ištisas kartas, o Gertrudė'a buvo paskatinta stoti į vienuolyną, kad toliau galėtų siekti išsilavinimo. Gyvendamos Kambrė vienuolės gavo viduramžių epochos rankraščių kolekciją, turėjusią padėti praktikuoti kontempliaciją – tarp jų buvo ir Julijonos „Apreiškimai“.

Vienuolės padarė kelis teksto nuorašus ir išsaugojo jį net sunkiausiais laikais, iki pat Prancūzijos revoliucijos, kai vienuolynas buvo uždarytas, o vienuolės, bijodamos egzekucijos, pabėgo į Stanbruko abatiją Jorkšyro grafystėje. Drauge pasiimdamos ir Julijoną.

Vienuolių padaryti nuorašai suteikė Julijonai iš Noridžo progą būti išgirstai ir nuo tada daugybė vyrų mokslininkų turėjo rinktis: atmesti ar priimti jos idėjas. Atsiskyrėlę vienuolę savinosi abiejų septyniolikto amžiaus religinio susiskaldymo pusių rašytojai. Atsivertėlis į katalikybę benediktinas vienuolis Serenusas Crecy'is perrašinėjo ir spausdino Julijonos darbus, o jo priešininkas protestantas vyskupas Edwardas Stillingfleetas pareiškė ją įkūnijant „visa, kas ydinga Romos Bažnyčioje“ ir pavadino jos kūrinį „nuostabiais drumsto proto apreiškimais“²¹. Labiausiai jį erzino ne tai, kad Julijona buvo moteris. Ji įkūnijo katalikybę – tai, kas „svetima“, „kitoniška“, o tai reiškė grėsmę Anglijos Bažnyčios vienybei²². Stillingfleetas prijautė deizmui, jam buvo artima idėja, kad empiriniai patyrimai ir gamtos pasaulio stebėjimas suteikia pakankamai įrodymų teigti Dievo egzistenciją, taigi, apreiškimai negali būti dieviškos prigimties²³. Moterys negalėjo mokytis universitetuose ir dalyvauti teologiniame diskurse, tad jų tekstai nebuvo empiriniai, jos rašė apie dvasinius reikalus remdamosi patirtais apreiškimais. Be to, dažniausiai moterys rašydavo vernakuliu, o ne lotyniškai, kaip vyrai. Taigi, viduramžių *feminae* raštai tapo puikiu taikiniu vėlesnių kartų reformatoams.

Visada – antroji lytis?

Reformacija stipriai paveikė moteris. Uždarius vienuolynus, joms teliko būti žmonomis ir motinomis. Vienuolės buvo grąžintos į šeimas arba prievarta ištekintos, o moterų galimybės mokytis šešioliktame ir septynioliktame amžiuje gerokai sumenko²⁴. Protestantų bendruomenėse moters, kaip antrosios lyties, supra-

timas buvo giliai įsišaknijęs – pats Martynas Liuteris teigė, kad „žmona turi būti namie ir rūpintis buitimi, nes ji neturi gebėjimų užsiimti reikalais už namų sienų – tais, kurie susiję su valstybės valdymu“, o Jonas Kalvinas pritarė teigdamas, kad „moters vieta – namie“²⁵.

Moteryų padėtis dar labiau pablogėjo, kai aštuoniolikto ir devyniolikto amžiaus rašytojai prisigalvojo dar įmantresnių socialinių vyrų ir moterų skirtumų. Nepaisant to, kad tuo metu monarchiją valdė moteris, karalienė Viktorija, moterys neturėjo teisės balsuoti, paduoti į teismą arba turėti nuosavybės, jei buvo išteklėjusios – susituokus visas jų turtas atitekdavo vyrui²⁶. Iki 1853 m., kai duris atvėrė Čeltnamo moterų koledžas, jos neturėjo beveik jokių galimybių mokytis. Pasidalijimas lyties pagrindu buvo itin ryškus – moterims vis dažniau atitekdavo visi namų ruošos darbai, jų drabužiai labiau varžė judesius. Tačiau būta skirties ir klasės pagrindu²⁷. Tai, kas pritiko aukštuomenės ledi, padiktuodavo geras skonis, o industrinėje Britanijos dalyje skurstantys vyrai ir moterys kentėjo panašiai. Anuomet buvo paplitusi tobulos ledi idėja, kurią suformulavo gydytojas Williamas Actonas*, nagrinėjęs masturbacijos klausimus. Moterys turėjo būti „nuostabios motinos, žmonos ir namų ūkio prižiūrėtojos, beveik arba visai nieko nesuprantačios apie seksualinius malonumus. Meilė vaikams, namams ir rūpinimasis jais turi būti vienintelė jų aistra.“

Štai kaip Actonas aprašo vieną moterį, su kuria buvo kalbėjęsis ir kuri, jo manymu, buvo tobula anglų ledi:

Manau, ši moteris yra tobula anglės žmonos ir motinos idealas – ji švelni, dėmesinga, pasiaukojanti, praktiška ir tokios tyros širdies, kad nieko nesupranta apie kūniškus malonumus ir netgi jais šlykštisi, taip nesavanaudiškai prisirišusi prie mylimo vyro, kad yra pasiryžusi dėl jo paaukoti savo norus ir jausmus.²⁸

* Williamas Actonas – XIX a. britų gydytojas, ginekologas, išpopuliarinęs teorijas apie masturbacijos žalą ir prigimtinių moterų a seksualumą.

Tokie pseudomoksliniai traktatai kaip Actono tikrai nepadėjo moterų emancipacijai, bet labiausiai dėl moterų ištrynimo iš aštuoniolikto–devyniolikto amžiaus istorijos kalti vadinamosios „didžiųjų vyrų“ teorijos šalininkai, aktyviai reiškęsi Britų imperijos klestėjimo metu. Anuomet norėdama išplėsti savo valdas Britanija konkuravo su kitais Europos galios centrais ir privilegijuotų vakariečių vyrų dėka absorbavo ištisas kultūras, tad istorija skyrė jiems išskirtinę vietą scenos viduryje. Tarp daugybės šios teorijos šalininkų garsiausiai buvo girdimas Thomo Carlyle'o (1795–1881) balsas. Per savo ilgą ir sėkmingą gyvenimą jis pasižymėjo kaip visų galų meistras: filosofas, matematikas, istorikas, satyrų autorius ir mokytojas. Labiausiai Carlyle'as išgarsėjo drąsiais pasisakymais savo veikale „Apie herojus, herojų šlovinimą ir herojišką istoriją“, kuriame galime aptikti ir šį teiginį: „Pasaulio istorijos pamatas – didžiųjų vyrų biografijos.“²⁹ Skaityti Carlyle'o tekstą mūsų laikais – šiurpi patirtis, nes jis lengva ranka atmeta ištisus visuomenės segmentus:

Didysis vyras, gavęs laisvą valią tiesiai iš Dievo rankų, yra tarsi žaibas. Jo žodis – išmintingas ir gydantis, visi gali juo tikėti. Jam prisilietus savo ugnimi, visa aplinkui užsiliiepsnoja. Žmonės mano, kad tą ugnį kursto sausos pūvančios šakos! Taip kalbėti gali tik trumparegiai kritikai, sakantys: „Matai, juk tai šakos pakursto liepsną.“ Nėra liūdnesnio žmogaus menkumo įrodymo, nei jo netikėjimas didžiaisiais vyrais.³⁰

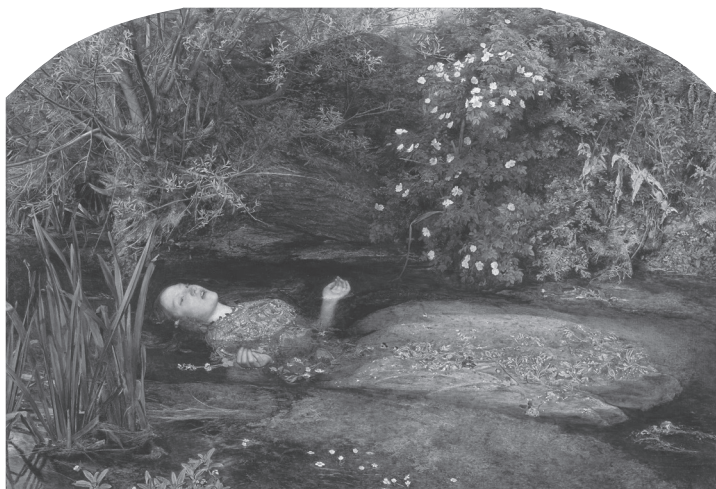
Taigi, šiame kūrinyje visi, išskyrus „didžiuosius vyrus“, yra pasmerkti būti nereikšmingi. Žinoma, didžiąją dalį šios atstumtųjų grupės sudaro moterys, bet taip pat į ją patenka ir tie, kuriuos Carlyle'as vadina „mažaisiais žmonėmis“. Tais laikais taip mąstė dauguma istorikų, bet dar ir dabar galime išgirsti vadinamosios „didžiųjų vyrų teorijos“ atgarsių. Tie, kurie nesutilpo į Viktorijos epochos Anglijos moralinį kodeksą arba gyvavo užkariavimų naratyvo užribyje, būdavo permainomi arba visai ištrinami. Tokios

asmenybės kaip Alfredas Didysis Viktorijos epochos istorikų buvo perduoti ateities kartoms kaip didūs karo lyderiai. Jo dukra Etelfleda liko nuošalyje, nors buvo sumani karo strategė ir socialinių reformų iniciatorė, savo gabumais kone pranokusi tėvą. Tačiau Etelfleda netilpo į Viktorijos epochos rėmus, apibrėžiančius moterų vietą visuomenėje. Taigi, praeities moterys buvo paverstos tokiomis, kokias Viktorijos epochos visuomenė norėjo jas matyti.

Iš pažiūros remdamiesi viduramžiais, prerafaelitai* ir Viktorijos epochos menininkai kūrė juslingus tų kelių viduramžių moterų, apie kurias žinojo, įvaizdžius per savo laikų prizmę. Jų kūriniuose moterys buvo nepasiekiamos mergelės, aukos, motinos, kekšės arba raganos, jas nuolat lydėjo *ad nauseam* kartojamas boksėte uždarytos mergelės įvaizdis. Millais'aus „Ofelija“ yra nevilties apimta, isteriška moteris, kuri, pasak Šekspyro, išprotėjo ir, pasitikusi mirtį vandenyje, amžiams susiliejo su gamta. Millais'aus nutapytos gosliai praverptos Ofelijos lūpos gundo stebėti jos nuopuolį. Kitos viduramžių moterys vaizduojamos žvelgiančios žemyn iš bokštų, siuvinėjančios arba dūsaujančios dėl stiprių riterių, išvykusių į jaudinančias, Dievo jiems skirtas misijas. Tačiau tiesa ta, kad Viktorijos laikų viduramžių interpretacijos stovi ant netvirtų pamatų. Per amžius saugoti ir perrašinėti tekstai buvo ne sykį taisyti arba cenzūruoti. Jų versijos, prieinamos devyniolikto amžiaus skaitytojui, laikui bėgant buvo nuglundintos, o moterys išpraustos į nuolat besikeičiančiai auditorijai priimtinus socialinių normų rėmus.

Žinoma, dėl visko kalti ne vien devyniolikto amžiaus istorikai. Esama galybės priežasčių, dėl kurių moterys pradingo klampiuose laiko smėlynuose. Kai kurios jų susiformavo toje pačioje viduramžių epochoje. Viduramžių Europos vienuolynai tikrai suteikė moterims progą mokytis, bet mokytų vyrų vis tiek

* Prerafaelitai – anglų dailininkų ir rašytojų grupė, veikusi 1848–1853 m. Londone. Priešinosi Vakarų Europos akademinėi tradicijai, žavėjosi viduramžių, ankstyvojo renesanso daile, garbino Dante'ę, G. Chaucerį, W. Shakespearę, šlovino Jėzų Kristų.

Seras Johnas Everestas Millais'us, „Ofelija“, 1852 m., Tate'o galerija

buvo daugiau nei moterų, taigi, moterys turėjo mažiau galimybių išmokti skaityti, rašyti ir palikti po savęs pėdsaką. Be to, tuo metu buvo populiarus perrašymas – praktika, kuomet vyrai rašytojai perimdavo moterų idėjas, vizijas ir žodžius ir perrašydavo juos taip, kad būtų priimtina vyriškai auditorijai³¹.

Tai reiškė, kad tiek sakytiniai, tiek rašytiniai to meto moterų kūriniai buvo absorbuoti vėliau rašiusių vyrų kūrybos, o tikrosios jų autorės liko nežinomos. Tiesa, toks moterų ištrynimasis yra veikiau prasto gebėjimo referuoti į šaltinius nei sąmoningo sprendimo išstumti jas iš kultūros lauko išdava. Tačiau bėgant laikui viduramžių moterų kūryba tiesiog nebedomino skaitytojų ir rašytojų vyrų. Jiems vertingesni atrodė nuostabių valstybės tarnautojų, ryžtingų lyderių ir kitų protingų vyrų intelektualų darbai.

Kalant vaikams į galvą teoriją apie „didžiuosius vyrus“ pamazų buvo sukurtas „didžiosios tautos“ konceptas, istorijos versija, kurią buvo galima skelbti skersai išilgai po visas toli siekiančias imperijas. Ribotos prieigos prie praeities galimybės leidžia kontroliuoti dabarties visuomenės, o sprendimas, kas turi teisę rašyti istoriją, gali nulemti minties ir elgsenos raidą. Visiems žinoma,

kaip naciai išrankiojo jiems palankius faktus perkeisdami Vokietijos istoriją taip, kad ją būtų galima panaudoti režimo tikslais. Tačiau manipuliacijų istorija galima aptikti visur ir jų visų poveikis mums panašus. Dabar, kai rašau šią knygą, viduramžių tyrinėjimuose kyla pavojinga srovė – radikaliosios dešinės atstovai naudojami šia epocha, kad pagrįstų ekstremistines ideologijas apie rasę, etniškumą ir imigraciją³². Vienas tokių individų, 2020 m. sausį įsiveržusių į Kapitolijų, žinomas Q-Shamano vardu, buvo išsitatuiravęs kūną vikingų kultūrai būdingais motyvais. O asmuo, 2019 m. teroristinio išpuolio Kraistčerčo bažnyčioje metu nužudęs 51 žmogų ir sužeidęs dar 40 žmonių, buvo išpiešęs savo ginklus kryžiaus žygių riterio, pagarsėjusio musulmonų žudynėmis, simbolika³³. Vadinamasis karas prieš terorą apsunkino Rytų ir Vakarų santykius – prie to nemenkai prisidėjo tokie politikai kaip prezidentas George'as W. Bushas, ėmęs naudoti paralelizmus su kryžiaus žygiais³⁴.

Klaidinga viduramžių interpretacija plačiai paplitusi – nuo komiškų parodijų iki konspiracijos teorijų. Atsigręždama į viduramžių moteris ir naudodamasi įvairiomis perspektyvomis – nuo osteoarcheologijos* iki meno istorijos – noriu atskleisti kitą viduramžių epochos pusę. Visų laikų istorijos tyrinėjimai kyla iš to laikotarpio aktualijų – pripažįstu, kad, rašydama šią knygą, susitelkiu į grupę žmonių, kuriai jaučiu prielankumą, taigi, analizuoju turimus duomenis pirmiausia atsižvelgdama į tai, kas labiausiai domina mane pačią. Tačiau drauge mano tyrimas yra bandymas atrasti naujus būdus prisiliesti prie istorijos. Šis viduramžių tyrinėtojo Kolve'o teiginys tapo ir mano lema:

Neturime kito pasirinkimo, tik pripažinti savo modernumą – pripažinti, kad mūsų susidomėjimas praeitimi visada gimsta iš dabarties rūpesčių (bet tai nereiškia, kad tokia prieiga neteisinga).³⁵

* Žmonių palaikų kaulų tyrimai.

Stebuklas, kad kadaise pamiršti, ignoruoti arba tyčia ištrinti moterų balsai iš viso išliko. Tačiau dėl pažangos socialinės istorijos, archeologijos, DNR tyrimų ir statistinės analizės srityse istorijos mokslas per kelis pastaruosius dešimtmečius patyrė vieną didžiausių virsmų. Tekstiniai šaltiniai dažniausiai būna palankūs vos keliems išrinktiesiems, o šie tyrimo metodai leidžia aprėpti daugumą. Būtent dėl šios tarpdisciplininės prieigos tapo įmanoma grąžinti į dienos šviesą viduramžių moteris. Skaitmeninė revoliucija palengvino mūsų tyrimus – dabar ieškodami įrašų apie savo šeimos narių gyvenimą galime atrasti savo pačių istoriją, turime prieigą prie archyvų. Pamažu pasirodo kitokie pasakojimai, pilni naujų veikėjų – tų, kurie gyveno mūsų gatvėse ir namuose ir kurių gyvenimai buvo kažkuo panašūs į mūsų.

Šioje knygoje moterys iškyla kaip narsios karės, kovotojos, nusikratydamos „silpnosios lyties“ stereotipo, jos valdo karalių ir imperatorių teise, pačios rašo savo istorijas ir nulemia savo likimus, pasiekia tokių pačių intelektualinių aukštumų, kaip jų epochos vyrai, arba kartais netgi juos pralenkia, padaro mokslo ir meno atradimų. Jos valdo savo šeimos biudžetą, joms priklauso protu nesuvokiami turtai – dažnai visa tai jos atlieka greta tradicinių moters pareigų – augindamos vaikus ir prižiūradamos buitį.

Dauguma šioje knygoje aprašytų moterų pasirinko kitokį gyvenimo būdą – tokį, kuris išvedė jas iš virtuvės, vaikų kambario ir miegamojo. Jos tarpo vienuolynuose ir dirbtuvėse, atsitraukusios nuo namų židinio ir narsiai pasitikdamos naujus iššūkius. Faktas, kad jos galėjo taip pasielgti, liudija ne tik tai, kad tos moterys buvo įstabios asmenybės, bet ir tai, kad galbūt viduramžiai nebuvo tokie jau niūrūs, kaip esame linkę manyti. Mūsų supratimą apie viduramžius iškrepė kai kurie ankstesni istorikai. Jiems tai buvo „tamsieji amžiai“, „barbarų“ laikai: „viduramžiai“ reiškė tai, kas atvirkščia, prietaringa, reakcionieriška, paviršutiniška. Tyrinėdama melą ir tiesą, noriu parodyti, kad galima peržengti istorinius susiskaldymus ir sukurti kaip įmanoma autentiškesnį viduramžių moterų ir jų laikų paveikslą.

Kelionė, kurios tikslas – atrasti pamirštas moteris, prasideda pačioje Anglijos šiaurėje, paskui leisimės į šalies vidurį ir pietus. Tuomet kirsime Šiaurės jūrą ir keliausime į Skandinaviją, per Normandiją ir Vokietiją trauksime į Pietų Prancūziją. Iš ten judėsime į megavalstybę Europos širdyje – Lenkiją, o tada Hanzos keliu grįšime į Rytų Angliją ir kosmopolitišką Londono miestą.

Tokia kelionės trajektorija pasirinkta tikslingai: viduramžių pasaulis anaiptol nebuvo mažas, parapijinis, kur kiekvienas gyveno ir mirė pagal vietinės bažnyčios papročius. Kai kurie žmonės per savo gyvenimą nukeliavo didelius atstumus laivais, pėsčiomis ar raitomis. Šioje knygoje aprašomas kelias labai panašus

Mardžerės Kempės piligriminių kelionių iš Kings Lino žemėlapis,
1413–1433 metai

į viduramžių moterų keliones. Viena anglė, apie kurią kalbama šios knygos pabaigoje, Mardžerė Kempė, apkeliavo visas šias karalystes ir dar daugiau.

Ši knyga apima plačią geografinę teritoriją, be to, ji pati peržengia įvairių disciplinų ribas. Pirmuosiuose skyriuose susitelkiama į archeologinius radinius ir rašytinius šaltinius. Tolesni balansuoja tarp meno istorijos, teologijos, istorijos ir literatūros. Tokia tarpdisciplininė prieiga pasirinkta tikslingai. Norėjau susitelkti į moteris, kurių gyvenimus galima gana gerai rekonstruoti, remiantis duomenimis iš įvairių šaltinių, tačiau esama daugybės kitų, kurių likimai, kad ir kaip būtų apmaudu, nepasiekiami. Kita vertus, prieš 90 metų Grace'ė Warrack būtų apstulbusi, kad man pavyko įtraukti Loftuso princesę arba Birkos karę į diskusiją apie viduramžių moteris. Priklausomai nuo to, kokie pokyčiai ir tyrimai mūsų laukia ateityje, galbūt tik laiko klausimas, kada į dienos šviesą iškils ir kitos viduramžių moterys.

„Ko labiausiai trokšta moterys?“ – klausia Čoserio tekste žmona iš Bato. Ir čia pat atsako, kad moterys nori sekso, pinigų, žemės, laisvės ir linksmybių. Emily Wilding Davison ir Grace'ė Warrack perskaitė jos žodžius ir tapo šimtmetį trukusios kovos dėl to, kad moterys galėtų išpildyti šiuos troškimus, dalimi. Kai kur pasaulyje jau žengta lygybės link, bet dauguma pasaulio moterų geriausiu atveju dar tegali patenkinti vos kelias iš šių aistrų. Lygybė – lyg prasta dailylentė, nevykusiai prikalta prie kai kurių visuomenių paviršiaus, visiškai ignoruojama arba tyčia užgniaujama kitose. Tačiau bręsta naujas postūmis, iškelsiąs į pirmą vietą moterų poreikius. Jeigu nuolatos stiprinsime idėją, kad praeityje moterys nieko nenuveikė, jos ims jaustis taip, lyg visad buvo nematomos. Taigi, reikia naujo santykio su praeitimi, tokio, kuris leistų mums visiems ir visoms jaustis jos dalimi. Pirmas žingsnis – atrasti čia aprašytas nuostabias viduramžių moteris, bet esama daugybės kitų nutildytų balsų, laukiančių progos būti išgirstiems.